

EXCERPTA

20. zenbakia

1988-urtarrila

gaiak

orrialdeak

Urte berri on!

Hymnus(J.G.Etxebarria).....425

Hesiodo-ren Teogonia.....426-427

Greko-Euskarazko Gramatika-konpo-
saketa.....428

Martzial.....429

Eutropii Breviarium Historiae Romanae...430-432

Euskal herrietako armarriak(latinezko
idazkunak).....433

Definitiones,etymologiae,explicationes,
e Sancti Augustini scriptis depromptae...434-439

De vita exemplarium prebyterorum vas-
conum:(VII)K.GALLASTEGI.....440-444

Grezia-ko Mitologia(barne-orrietako eraskina)

urte berri on!

*Jesusen Sortzea, XVI. mendekoa.
(Nafarroa Behereko Ibarrolan).*

(J. San Martin euskaltzainak
bilatutako apaingarria)

Ecce Deus nobis natus,
in praesepe circumdatus
parentum dulci amore.

Ego adeo ut adorem
Puerum meum Salvatorem,
donum meum dum offero.

Virgo Mater quae sentiebat
Joseph corde relegebat,
cum laetitia et timore.

Accipe meam crucem hic,
tuis oculis dulce dic,
iamque portare potero.

(Jon Gotzon Etxebarria)

ΗΣΙΟΔΟΥ
Θ Ε Ο Γ Ο Ν Ι Α

- Κλεῖετε δ' ἀθανάτων ἱερὸν γένος αἰὲν ἔόντων,
οἳ Γῆς τ' ἐξεγένοντο καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Νυκτός τε δυοφερῆς, οὗς θ' ἀλμυρὸς ἔτρεφε Πόντος.
108 Εἶπατε δ', ὡς τὰ πρῶτα θεοὶ καὶ γαῖα γέγοντο
καὶ ποταμοὶ καὶ πόντος ἀπείριτος, οἴδηματι θυῶν,
ἄστρα τε λαμπετόωντα καὶ οὐρανὸς εὐρύς ὑπερθεῖν
[οἳ τ' ἐκ τῶν ἐγένοντο θεοί, δωτῆρες ἐάων]
ὡς τ' ἀφενος δάσσαντο καὶ ὡς τιμᾶς διέλοντο
ἤδη καὶ ὡς τὰ πρῶτα πολύπτυχον ἔσχον Ὀλυμπον.
Ταῦτά μοι ἔσπετε Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
[ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἶπαθ', ὃ τι πρῶτον γένετ' αὐτῶν.]
116 Ἦ τοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
[ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,]
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
ἠδ' Ἔρος, θεὸς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι,
λυσιμελής, πάντων δὲ θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπίρρονα βροχίην.

Goraipa ezazue betirako diren hilezkorren jatorri sa-
kratua, Lurretik zein Ortze izarratutik sortutakoak e-
ta orobat Gau ilunetik sortuak eta Itsas-gezalak sor-
rarezitakoak. Esaidazue nola sortu ziren antxina bate
an jainkoak eta lurra, ibaiak eta itsaso zabala, olatu-
tontorrez irakina, izar distiratsuak eta gorengo zeru-
zabaldia (eurotatik zeintzu jainko ondasunen emaile ja-
io ziren), nola banandu zituzten aberaskiak eta nola
zabalditu zituzten ohoreak eta baita lehenabiziko ald-
iz zintzur ugariak dituen Olimpon nola kokatu ziren e-
re. Olimpon egoitzak dituzuen Musok, direnok ager ieza-
izkidazue (hasieratik bertatik eta eurotatik zein izan
zen lehenengoa). Lehenengo eta behin Kaos izan zen; on-
doren bular zabaleko Lurra, beti guztientzako egonleku
ziurra (Olimpo elurtsuaren tontorrean diren hilezkor-
entzat, alegia). Tartaro iluna lur hedatsuaren barru-ba-
rruan, eta Eros jainko hilezkorretatik ederrena, atse-
den-emailea, jainkoak eta gizonak oro adimenez menpera-
tzen dituen, gogoz eta erabaki zuhurrez.
(vv.: 105-122)

Ezezko pasiboa: anýmphentos=ezkongai, oraindik ezkongabea, ezkontzeko dena. Horrelakoak oso ugariak gure hizkuntzan.

Eraginkorrak: aex0=aziarazi, hacer desarrollar; eratxi

ki(atxikiarazi), hacer juntar, añadir.

amelg0=eratzi(beiak eta), jetzi(simplea). Latinez mulgeo. Koinzidentzia.

amýn0=alderagin, apartar, desembarazar.

Oharra α -ezezkoa itzultzeko: beharbada itzultzaile trebeak arki dezakeen beste bideren bat erabili liteke. Ez zaio lotu behar beti, eroso baina zehatzgabe gertatzen den α - grekoari, beti berdín itzultzen. A zaldu dugunak lagunduko duitzulpen zehatzago eta esanguratsuagoa egiten.

Azentoaren betekizuna: Irakur euskarazko liburuko azken oharra, berba luzei buruz. Azentoak zerikusi handia du gure elkarketan. Ageriko salbuesspenik gehienak hark esplikatzen ditu. Esaterako, zergatik zenbatzaile batzuk, bat, bi, iru, lau, bost eta abarrek elkarketa onartzen dute berba batzurekin eta beste batzurekin ez? Tonalitatezko azentoa urrun edo hurbil dagoelako edo ez dagoelako, bigarren atalean. Edo, baita ere, lehenengo atalaren azken silaban azentoa erortdelako edo ez.

Ezina-ri buruz esandakoa berresan liteke gabe-ri buruz eta antzeko beste hitz batzuri buruz. Horrelakoe tan azentoa ez da idatzi behar grekoz bezala; esangurak ongi bereizten duelako izenaren eta adjetiboaren arteko aldea:

gizon indar gabéA=hombre falto de fuerzas.
gizonaren idargabéa=la falta de fuerzas del hombre.

MARTZIAL

[AD FLACCUM]

Qualem, Flacce, velim quaeris nolimve puellam?
nolo nimis facilem difficilemque nimis.

Illud quod medium est atque inter utrumque probamus:
nec volo quod cruciat nec volo quod satiat.

(I, 57)

Nolako neska ez, nolakoa

bai nahi dudanentz, Flako?

Ez errazegi, ez zailegia

dena ere ez dut gogoko.

Bien arteko dena, muturren

artean egokitzako:

larritasunik ez dut nahi, ez

asetzerik niretzako.

EVTROPII
BREVIARIUM HISTORIAE ROMANAE
Nero Claudius Caesar Augustus

I

Successit huic Nero, Caligulae, avunculo suo, simillimus, qui imperium Romanum et deformavit et minuit, inusitatae luxuriae sumptuumque, ut qui exemplo Caji Caligulae calidis et frigidis lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quae blattinis funibus extraheret. Infinitam partem Senatus interfecit, bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prosti-
tuit, ut et saltaret et cantaret in scaena citharoedico habitu vel tragico. Parricidia multa commisit tratre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit, ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta arserat. In re militari nihil omnino ausus Britanniam paenē amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub jugum miserunt. (Lib. 7. 14).

Neron.

II

Per haec Romano orbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus et a senatu hostis judicatus, cum quaereretur ad poenam, quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus furca capiti ejus inserta virgis usque ad mortem caederetur atque ita praecipitaretur de saxo, e palatio fugit et in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam et Nomentanam viam ad quartum urbis miliarium, interfecit. Aedificavit Romanae thermas, quae ante Neronianae dictae, nunc Alexandrinae appellantur. Obiit tricesimo et altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo omnis familia Augusti consumpta est. (Lib. 7. 15).

EUTROPIO-ren
ERROMAKO HISTORIAREN LABURPENA
Nero Klaudio Kesar Augusto

I

Honi Nero jarraitu zitzaion, Kaligula bere osabaren oso antzekoa, Erromatar Inperioa itxuragabetu eta gixitu bait zuen, ohi ez bezalako luxuz eta gastuz. Kario Kaligula-ren antzera, ukendu hotz-beroez garbitzen bait zen, urrezko sareez egiten zuen arrantzuan eta purpuradun sokekin ateratzen zituen sareok. Senatari-rik gehienak erail zituen, on guztien etsai bilakatu zen. Azkenik, hainbesteko desohorez bere burua gutxie-tsi zuen, antzokian saltuz eta kantuz ari ohi zen, kitarajotzaile edo tragedia-antzesleen soinekoz. Parrizidio asko egin zuen, anaia, emaztea eta ama ere hilez. Erromako hiriarri su eman zion, halako ikuskizuna begi aurrean zuela, behinola Troia hartua izan ondoren nola erre zen gogoratzeko. Gudu-arloan ezer egiteko ausardiarik ez eta Britania ia galdu zuen. Bertan, berra agintari zela, hiri ospetsu bi hartuak eta suntsituak izan ziren. Parthoek Armenia harrapatu eta Erromako legioak uztarpetu zituzten. (Lib. 7., 14)

II

Guzti hori zela eta, Erromatar munduarentzat gorrotagarri eta denentzat arbuigarri era berean. Senatuak etsaitzat jo eta zein zigor ipiniko eta hauxe: jendar-tean biluzik eraman zezatela, urkabea lepo inguruan,

432

hiltzerainoko zigorkadak jasoz, eta gero haitzetik behera bota zezaten. Berak, baina, jauregitik ihes egin eta hiritik laugarren milaren mugarriaren ondoantsu, bide Salariar eta Nomentanar artean dagoen bere liberto (jopu-ohi) baten basetxean burua hil zuen. Erromak therma eraiki zituen, lehen Neronenak eta orain Alexandro-renak deritzatenak. Hogei eta hamaika urteko zela hil zen, agintaldiaren hamalaugarrenean; eta berarekin Augustotarren sendia desagertu zen.

-
- Kaligula-k, beste gauza askoren artean, "Incitato" bere zaldia kontsul izendatu zuen.
  - Jendeak salatu eta kristauak egin zituen errudun Neronek, Erroma-ren erreketeta zela eta.
  - Sub jugum mittere: lantza bi lurrean sartu, beste bat zeharretara ipini eta handiek pasa behar zuen gudarozte galtzaileak, armarik gabe, irabazleen aurretik.
  - Haitz TARPEIA, Kapitolioko alderik aldapatsuena.
  - Therma horiek Alexandro Sebero Enperadoreak berriztu eta handitu zituen eta.
-

EUTROPIO

Konstantino-ren idazkaria, 370. urtean hil omen zen. Oso gitxi dakigu eta, haren bizitzari buruz. BREVIARIUM HISTORIAE ROMANAE hortan Erroma-ren sorreratik Joviano Enperadorea hil arterainoko (354. urtean) gertaera militarrek bereziki kondatzen dizkigu. Ez da idazle eredugarria, bai, ostera, hasi berrientzat erraza.

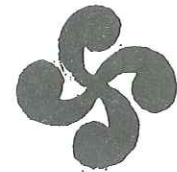
GURE EUSKAL HERRIETAKO ARMARRI ASKOK latinezko idazkuna daroe inguruan. Apurka apurka guztiok agertuko ditugu.

BERMEO

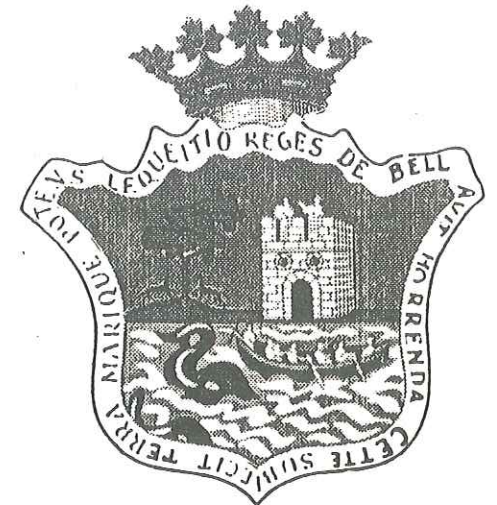

Latinez: "In primis Bermei stemma proderi"

Euskaraz: "Lehenengo eta behin Bermeo-ren ospea ager dadila".

LEKEITIO

Latinez: "Reges debellavit horrenda cete subiecit, terra marique potens Lekeitio".

Euskaraz: "Erregeak menperatu, balea izugarriak harrapatu zituen: itsasoz eta lehorrez kementsu Lekeitio".

108 **JAURESKERA**: "Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc et civitates a maioribus ciuitatibus velut populorum examinibus conditae, coloniae nuncupantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi huius omnino verissimum est: sed quia aliarum rerum dicitur cultus, ideo latine uno verbo significari cultus Deo debitus non potest.

3.-Nam et ipsa Religio quamvis distinctius non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: unde isto nomine interpretati sunt nostri eam quae graece $\theta\rho\eta\sigma\mu\epsilon\acute{\iota}\alpha$ dicitur: tamen quia latina loquendi consuetudine, non imperitorum, verum etiam doctissimorum, et cognationibus humanis atque affinitatibus et quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu deitatis vertitur quaestio, ut libenter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum; quoniam videtur hoc verbum a significanda observantia propinquitatis humanae insolenter auferri. Pietas quoque proprie Dei cultus intelligi solet, quam Graeci $\epsilon\upsilon\sigma\acute{\epsilon}\beta\epsilon\lambda\alpha\nu$ vocant. Haec tamen et erga parentes officiose haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiae frequentatur: quod ideo arbitror evenisse, quia haec fieri praecipue Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis, vel pro sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, ut et Deus ipse dicatur pius: quem sane Graeci nullo suo sermonis usu $\epsilon\upsilon\sigma\acute{\epsilon}\beta\epsilon\lambda\alpha\nu$ vocant; quamvis $\epsilon\upsilon\sigma\acute{\epsilon}\beta\epsilon\lambda\alpha\nu$ pro misericordia illorum etiam vulgus usurpet. Unde

ARES
"APHE

Guduaren jainkoa, Italia-ko Marte-ren berdintsua. Zeus eta Hera-ren semea; Apolo, Hermes eta abar bezala, Olinpotarren bigarren belaunaldikoa da. Hamabi jainko handien artekoa; beronen ahizpak, berriz, Hebe eta Ilitia, bigarren mailako jainkosak dira. Homero-ren garaitik Ares guduaren jainkotzat nabarmentzen da. Borrokaldia ren izpiritua, hilketan eta odolean poza hartzen duena. Troia-ren aurrean Troiarren alde dihardu gehienbat, nahiz eta alde dagoen alderdiaren zuzentasunak kezka handirik sortzen ez dion. Hori dela eta, Akearren alde ager liteke. Koraza eta buru-oskola jantzirik agertzen da, ezkutua, lantza eta ezparekin. Gizontzar izugarria da eta garraisi ikaragarriak jaurtikitzen ditu. Gehienetan oinez ari izaten da borrokan; noizean behin lau zaldik daramaten gurdian. Demonioak daramatza ezkutari moduan, bereziki Deimo eta Fobo (Beldurra eta Ikara) bere semeak. Bere aldamenean Eride (Liskarra) eta Enio ere joaten dira.

Ares Trazian bizi omen zen; lurralde erdi basatia baitzen, klima latzekoa, zalditan aberatsa eta herri-talde gudariek zeharkatua. Tradizio batek dioenez, Amazonen herria, Ares-en alabak bait dira, bertan bizi da. Grezian bertan gurtza berezia ematen diote Tebas-en; han Kadmo-ren ondorengoan asabatzen zeukaten. Iturburu bat zeukan han, bere semea zen herensuge batek zaindua. Kadmo-k, opari bat egiteko, iturri hortatik ura hartu nahi izan zuenean, dragoiak galerazi gura izan zion. Kadmo-k hil egin zuen eta gaiztakeria horren ordainez zortzi urtez jopu moduan otseindu behar izan zuen Ares. Epea bete zenean, ordea, jainkoek Kadmo Ares eta Afrodita-ren alaba zen Harmonia-rekin ezkondu zuten.

Jakina, Ares ageri den mitorik gehienak gudu-borrokal-
diekikoak dira. Baina ez beti Ares irabazle. Aitzitik,
badirudi Homero-ren garaitik grekoek Ares-en indar i-
tsua Herakles-en azkartasunak edo Atenea-ren zuhurta-
sun sendoak garaitutzat agertzean atsegin izan dutela.
Egun batean, Troia-ren aurrean gudu-zelaian Hektor-en
ondoan zegoela, Diomedes agertu zitzaion aurrez aurre.
Behingoan oldartu zitzaion Ares. Baina, Atenea-k, Hades
en buru-oskol magikoak ikustezina bihurtu bait zuen,
jainkoaren lantza desbideratzen du eta Diomedek zau-
ritu egin zuen. Ares-ek izugarritzko garraisia atera,
gudarozte osoak entzuteko modukoa, eta Olimpo aldera
ihes egiten du. Han Zeus-ek osatzeko agintzen du. Bes-
te batetan, Troia-n jainkoak eztabaidaka ari zirela,
Atenea-k Ares-en aurka borrokatu zuen eta harrikada
batez konorterik gabe utziz azpiratu zuen. Ares-Ate-
nea-ren arteko ikusiezin hau ez da agertzen bakarr-
ik ziklo troiarrean. Herakles Kikno Ares-en semeare-
kin gudian hasteko zela, Ares-ek semea babestu nahi i-
zan zuen, eta Atenea-k, adimenaren izenean, Ares sutsua
eta haserrea Patuaren aurrean makurtzera bultzatu na-
hi zuen; erabakita bait zegoen Kikno-k Herakles-en es-
kuetan hil behar zuela eta inork ezin hil zuela hero-
ia. Alferrik, baina; eta Atenea zuzen-zuzenean tarte-
tu zen jainkoaren lantza desbideratuz. Ares-ek defen-
tsan huts egin zuen eta Herakles-ek iztarrean zauri-
tu zuen. Ares koldarki Olimpora abiatu zen. Horra Hera-
kles-ek bigarren aldiz zauriturik. Lehen aldiz Pilo-
s-en aurrean heroia armak kentzeraino heldu zen. Bere a-
laba Pentesilea amazona Troia-ren aurrean hil zutene-
an, Ares mendekua hartzera joateko prest zegoen, Patu-
ei jaramonik egin gabe eta Zeus-ek gelditu behar iz-
an zuen oineztarri batez.

Azkenik, beste zoritxar bat: Aloadatarrek hamairu hila-
betez eduki zuten Ares bahiturik, brontzezko ontzi ba-
tetan kateaturik.

Eleazar batek dioenez bortizkeriaz ageri da loturik A-
reopago-ri Ares-en izena: muino hortan batzenzen Aten-
as-ko epai-taldea, erlijioarekiko krimenak epaitzeko.
Muino-hegalean iturri bat zegoen. Bertan ikusi zuen be-
hin Ares-ek Halirrotio, Posidon eta Eurite ninpharen
semea, glauro-rekin izan zuen alaba, Alzipe, bortxatu
guraz. Haserretu eta Halirrotio hil zuen; hala ere, Posi-
don-ek Olimpotarrek osotutako epai-mahai baten aurre-
an aurkezteko behartu zuen; hilketa egin zuen muinoar-
en hegian. Jainkoek hiltzailea asketsi zuten.

Elezaharrak maitakeri asko egozten dio Ares-i. Hauxe
ospetsuena: Izkutuan Aphrodita-rekin batu zela; baina e-
makume hilkorrengandik ere seme-alaba asko izan zitu-
en. Gehienok gizon gogorak, bakarzaleak, bidaztiak eraso
eta hil edo ankerkeritan zerabiltzatenak. Pirene-rekin

hiru seme izan zituen: kikno, Diomedes Traziarra, beron-
en mandoek giza-aragia jaten zuten, eta Likaon. Hirurok
hil ziren Herakles-en eskuetan. Batzu, bigarren mailako
heroiak dira, gerrako mitoetan eginkizun bat dutenak.

Batzuren esanetara Meleagro eta Driante-ren aita ere
bazen. Biok parte hartu zuten ehizaldian. Azkenik, Ares-
ek eskuratu omen zizkion armak Enomao-ri, bere alaba
Pelope-ren eske zetoztenak hiltzeko.

Ares-i eskainitako animaliak hauek ziren: zakurra e-
ta saia.

921 Λοισδοτάτην δ' Ἡρην θαλερὴν ποιήσας ἄκραιν
ἢ δ' Ἡβην καὶ Ἄρηα καὶ Εἰλείθυϊαν ἔτιπτε
μυθθεῖσ' ἐν φιλότῃ θεῶν βασιλῆϊ καὶ ἀνδρῶν.

924 Αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκῶπιδα Τριτογένεα·
δεινὴν ἐγρεκῦδοιμον ἀγέστρατον ἀπρυτῶννη
πότνια, ἣ κέλαδοί τε ἄδον πόλεμοί τε μάχαι τε,
Ἡρῆ δ' Ἡφαιστον κλυτὸν οὐ φιλότῃ μιγείσα

γείνατο, καὶ ζαμένησε καὶ ἤρισε ᾧ παρακοίτη,
ἐκ πάντων τέχνησι κεκασμένον Οὐρανίωνων.

930 Ἐκ δ' Ἀμφιτρίτης καὶ ἐρικτύπου Ἐννοσιγαίου
Τρίτων εὐρυβίης γένετο μέγας, ὃς τε θαλάσσης
πυθμὲν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ καὶ πατρὶ ἄνακτι
ναίει χρύσεια δῶ, δεινὸς θεός. Αὐτὰρ Ἄρηϊ
βινοτόρῳ Κυθέρεια Φόβον καὶ Δεῖμον ἔτικτε
δεινούς, οἳ τ' ἀνδρῶν πυκινὰς κλονέουσι φάλαγγας
ἐν πολέμῳ κρυόεντι σὺν Ἄρηϊ πτολιπόρθῳ,
'Ἀρμονίην θ', ἣν Κάδμος ὑπέρθυμος θ' ἐτ' ἄκοιτιν.

(Hesiodo: "Teogonia", vv.: 921-937)

in quibusdam Scriptorum locis, ut distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quo ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Utrumlibet autem horum nos uno verbo enuntiare non possumus. Quae itaque λατρεία graece nuncupatur et latine interpretatur Servitus, sed ea qua colimus Deum: vel quae θρησκεία graece, latine autem Religio dicitur, sed ea quae nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos vero non uno verbo exprime re, sed Dei cultum possumus appellare".

(De Civitate Dei, X, 1-3)

Incolendo-tik (biztanleak jarri-tik) kolonoak atera zu en, eta ez nekazaritzatik (agricultura-tik). Hortik ere hiri handi goek herritarren erlakumez bezala sortuta ko beste hiriei ere koloniak esaten zaie (menderriak). Horregatik, kultoa (gurtza) Jaungoikoari baizik ez zaio la zor, berba honek duen halako esangura berezi bategatik guztiz egiazkoa gertatzenda; hala ere, beste gauza batzuren kultoa esaten delako, latinez ezin da esan berba batez Jaungoikoari zor zaion kultoa.

3.-Erljioa bera ere, berez edozein kulto gabe Jaungoikoarena adierazteko bide da: hori dela eta, izen honekin itzuli zuten guretarrek grekozko θρησκεία. Baina, zera gertatzen da: ikasigabeen ohituraz ez ezik ikasienaz ere bai, latinez hitz egiterakoan erlijioa giza-ahaidetasunari, hurbiltasunari eta harreman eta loturei ere zor omen zaie; beraz, hitz horren bidez ez da baztertzen anbiguotasuna, Jaungoikoaren kul

toa berbakizuna denean,erlijioa ez dela Jaungoikoaren kultoa baizik esateraino,alegia.Badirudi eta, hitz hau giza-ahaidetasuna zaindu-beharretik oinarri handirik gabe atera dela.Dedua ere esaten zaio egokiro Jaungoikoaren kultoari,grekoek zerabilten εὐσέβειαν. Berau,baina,gurasoengana ere izaten dela esaten da gizalegez.Eta herritarren esakeran errikizko ekintzetarako ere erabiltzen da sarri.Nondik sartu den ohitura hau?Ene ustez,Jaungoikoak berariaz ekintzok egiteko agintzen duelako,eta ekintzok oparizat edo opari bezalakotzat atseginez artzen dituela aitortzen duelako.Mintzatzeko era hortatik etorri da Jaungoikoari berari errukior esatea.Grekoek,noski,beren mintzaeran ez dute inola ere εὐσέβειαν hortarako erabiltzen.Alabaina,euren herritar xeheek ere εὐσέβειαν errukia esateko badakite esaten.Horregatik Idazteunaren pasarte batzutan,bereizketa nabarmenago egiteko, εὐσέβειαν,kultu onetikakoaren ordezt, θεοσέβειαν esatea nahiago izan zuten,Jaungoikoaren kultotik atera ematen duela ko.Guk,ordea,biotatik batik ere ezin dugu hitz bakarrez azaldu.Eta horretara,grekoz λατρεία esandakoa, latinez Otseintza deitzen da,baina Jaungoikoarekiko otseintza.Edo grekoz θρησκεία esaten dena,latinez erlijioa,Jaungoikoagana duguna,baina;haien θεοσέβειανbeste era batera esanda,guk ezin azaldu berba batetan eta esatekotan Jaungoikoaren kultoa esaten dugu.

Ex ea loquendi consuetudine factum est, ut et Deus ipse dicatur pius:...(Cfr:terminus univocus,aequivocus et analogus,Logikan esaten zigitena...)

Τὸ δὲ ὄν λέγεται μὲν πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν καὶ οὐχ ὁμωνύμως ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὸ ὕγιεινὸν ἅπαν πρὸς ὕγιαν, τὸ μὲν τῷ φυλάττειν τὸ δὲ τῷ ποιεῖν τὸ δὲ τῷ σημεῖον εἶναι τῆς ὕγιαιας τὸ δ' ὅτι δεκτικὸν αὐτῆς, καὶ τὸ λατρικὸν πρὸς λατρικὴν (τὸ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν λατρικὴν λέγεται λατρικὸν τὸ δὲ τῷ εὐφύες εἶναι πρὸς αὐτὴν τὸ δὲ τῷ ἔργον εἶναι τῆς λατρικῆς), ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ἄλλα ληψόμεθα λεγόμενα τούτοις, —

(Τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ Γ)ARISTOTELES.

"Entea,bada,askotariko zentzunez esan ohi da,izaki eta izaera bakarrari buruz bada ere,eta ez era berdinean,baizik eta osasungarri den oro osasunarekiko esaten den bezala:hau zaintzen duelako,hori sortzen duelako,beste osasunaren adierazgarria delako eta harako beste hura hartzeko gai delako.Orobat,sendatzearekikoa sendakuntzari buruz(hau sendatzearekikoa diogu dela sendakuntza bera bait da,hori izakeraz hartarako egoki delako,eta beste sendakuntzaren ondorioa delako).Era berean,horrelako beste zenbaitzu ere arki ditzakegu".

109 **JOGAILUA**(Organoa) : "Nam cum organum graecum vocabulum sit, ut dixi, generale omnibus musicis instrumentis; hoc cui folles adhibentur, alio Graeci nomine appellant. Ut autem organum dicatur, magis latina et ea vulgaris est consuetudo".

(Enarrationes in Psalmos, 150, 7)

Esan dudanez, organoa hitz grekoa da musika jogailu guztiei orokorki ematen zaiena. Auspoak erabiltzen diren beste hori, aldiz, grekoek beste izen batez izendatzen dute. Hala ere, latinez herri-herriak gehiago esan ohi du organum (organoa).

110 **JOPUA** : "Origo autem vocabuli servorum in lingua latina inde creditur ducta, quod hi qui iure belli possent occidi, a victoribus cum servabantur, servi fiebat, a servando appellati".

(De Civitate Dei, XIX, 15)

Latinez jopu izena hortik bide dator: gudu legez hilgai zirenak, garaileek bizirik gordetzean, jopuak bilakutzen ziren, gordeak zirelako, noski.

Ezin zaindu izan dut latinezko etimologia emateko orduan sortzen den hitz-jokoa: *servare* > *servus*. Jopu edo esklabu esan berdin zatekeen. Servo, as, are, aditzetik eta *servus* izenetik hurbilago dago itxuraz zerbitzari berba; baina gure hizkuntzan bestelako esangura eta konnotazioa du. Mirabe esanez gero, bai ote? Mira+pe; -be(-pe) horrek "servus"-en konnotazioarekin zer ikusirik bai ote?

111 **JOSI**(iltzez) : "Confige clavis a timore tuo carnes meas. Sic enim expressius interpretati sunt quidam nostri, quod graece uno verbo dici potuit, id est, καθηλωσον. Hoc alii confige dicere voluerunt, nec addiderunt clavis; atque ita dum volunt uno verbo graeco unum latinum interpretando reddere, sententiam minus explicaverunt: quoniam in eo quod est confige, non sonant clavi; καθηλωσον autem sine clavis intelligi non potest, sicut dictum est, confige clavis".

(Enarrationes in Psalmos, 118, XXV, 6)

Zuganako beldurraren jos itzazu iltzez nere haragiok. Era horretara argiago azaldu zuten guretariko batzuk grekoz hitz bakar batez aski argi geratzen dena: καθηλωσον. Beste batzuk, ordea, josi esanez nahikotu ziren, iltzez gaineratu gabe. Eta horrela grekozko berba bakarra latinera itzultzean berba bakarrez eman gura dutelarik, esannahia eskas samar azaldu zuten. Confige (josi) esatean ez da iltzerik agertzen; baina καθηλωσον ezin uler daiteke iltzerik gabe; eta horregatik esan zuten jos(itzazu)iltzez.

καθηλωσον < καθηλω aditzetik, agintera aoristo.

(jarraitzeko)

DE VITA EXEMPLARIUM PRESBYTERORUM VASCONUM

Klaudio Gallastegi

In Elorrio natus, in populo beati Berrio-Otxoa. In diversis ecclesiis sacerdotium exercens, postremo in paroecia Sancti Antonii Abbatis, in urbe Bilbo.

Homo magnus, corpore et anima; laeto animo promptus ad servitium Dei et animarum omnium fidelium. Post bellum civile hispanorum, pro iustitia et spiritu Evangelii fortiter laborans et iniurias patienter ferens; sed, ut Christus discipulis promisserat, Spiritus semper ei recta consilia dictabat ut dominicam viam sequeretur. Fuit olim in sacramento paenitentiae administrando, dumque absolutionis orationem recitabat, homo pravus qui ad sacramentum accesserat armatus, instrumentum quod nostris temporibus "pistola" dicitur exhibens crimen suum committere iam audebat; sed Gallastegi sacerdos, Deo inspirante, absque dubio, habilior fuit abstulitque illi e manibus instrumentum mortis. Cumque adversario forti brachio pugnans ecclesia eiecit eum, et pistola ad mortem paratam in fluvio qui iuxta paroeciam fluit deiecit. Post multos annos apparuit iterum homunculus ille in eadem paroecia eleemosynam petens, iterumque Klaudio Gallastegi manum ad eum tetendit ut illius necessitudini subveniret. Et cum abiisset homo ille, multa alia narravit mihi, sed longum est si omnia ennumerare velim. Postea, cum videret diebus dominicis complures e vi-

cinis populis et vicis personas in suam paroeciam venire ad celebrationem eucharistiae, incepit sermones vasconum lingua etiam pronuntiare. Et in hac ecclesia celebrata est primum eucharistia in lingua vernacula vasconum, sicut Concilium Vaticanum Secundum disposuit. Libros vasconum lingua scriptos edidit; foliumque vasconice et hispanice scriptum fidelibus distribuebat. Sed sicuti in parabola Evangelii iuxta bonam terram petrae quoque erant in via, et Jesus Rico presbyter verbis amaritudinis id recipiebat Klaudioque dolorem profundum inferebat.

Sed fuit altera occasio quae maiorem dolorem intulit ei. Mulier euskalduna (vasconice loquens) mortua est in urbe Bilbao; notabilis familiae et personarum notabilium amica; fama et honore valde nota. Missa pro defuncta in Chatedrale sancti Jacobi concelebrata fuit. Et prout decuit illam mulierem et eius cognatos et notos, ritus missae atque cantus, partim hispanice partim vasconice dicti sunt. Cuius post celebrationem, illius ecclesiae rector, Jose Luis Lopez, ita locutus est, vasconum linguam populumque despiciens: Quare istius linguae rusticitas in urbem afferenda?

O te garrulum hominem! O te alpha stolidorum bipedum! Nescis Christum Dominum Christianorum generis Patrem Altissimum in praesepio inventum esse a Magis qui ex Oriente venerunt ut adorarent eum? Qui, quamvis in rustico habitaculo invenirent Puerum, dona pretiosa ei obtulerunt. An te pudet Magistri tui rusticitatis? Nec enim locum habebat ubi reclinaret caput! Et in fine

vitae inter latrones crucifixus, circumdantes milites deridebant illum et spuebant in eum. Filius Altissimi de se dixit: quia vermis sum et non homo! Unde haec rusticitas?

Sed linguae non sunt rusticae, sed ei qui eis linguis loquantur, secundum ingenium possunt esse rustici, disertissimi atque aliquotiens deserti...

Sed maiorem culpam quam tu habet qui te in hac ecclesia rectorem designavit et qui tibi omnibus annis mensibus nummos procurat... ex quibus haud parvam partem e provinciae Bizkaia rusticorum manibus superiores tui congerunt. Abrenuntia, ergo, huic parti ne morsus conscientiae te magis lacescere possit...

KLAUDIO GALLASTEGI
rusticitatis et
urbanitatis
oblitus...

"FECIT AMOR
DIGNITATIS NESCIUS"
(Sanctus Bernardus)

Iuxta illud
Sancti Bernardi
egit quodcumque
agendum putavit...

DE SANCTO PAULO APOSTOLO ATQUE DE CAETERIS CHRISTI
RUSTICIS DISCIPULIS

Qui cum minorem revelationem acciperent a Deo, vana fide sustentati, in via erroris deambulantes, haec dicere ausi sunt: "Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos". (I ad Corinthios, 9, 22)

I, tu Lupe, et convertere eos ad rectam viam...

Non solum in Vasconia, sed etiam in locis sacris lingua vasconum rustica deputata est. Ecce in Hierosolymis "Pater Noster" compluribus orbis linguis scriptus apparet. Ibi quoque rustici quoque vascones...

DE ANGLORUM PROTESTANTIUM HODIERNA RUSTICITATE...

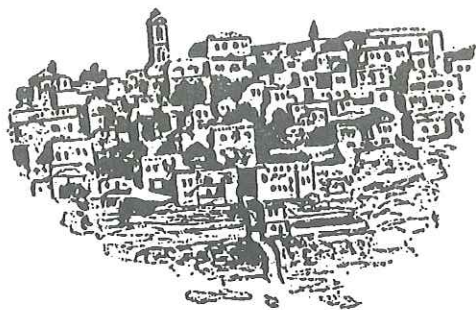
Qua quidem moti, in nonnullis deversoriis Sacras Scripturas diversis linguis scriptas apponunt ut clientes suis linguis Evangelium legere possint. Inter quas non deest vasconum linguae rusticitas...

ZATOZ

Jesusek esan zuan: Zatoste neregana
Matco 11 : 28.

SCRIPTURE GIFT MISSION
ECCLESTON ST., LONDON, S.W.1
Britain Aundian Irorio

Hymnus

Verbum supérnum,
pródiens

E Patris ætérni sinu,
Qui natus orbi súbvenis,
Labénte cursu témporis:

Illúmina nunc péc-
tora,

Tuóque amóre cóncrema;
Ut cor cadúca déserens
Cæli volúptas impleat.

Ut, cum tribúnal Jú-
dicis

Damnábit igni nóxios,
Et vox amíca débitum
Vocábit ad cælum pios;
Non esca flammárum
nigros

Volvámur inter túrbines;
Vultu Dei sed cómpotes
Cæli fruámur gáudiis.

Patri, simúlque Fílio,
Tibíque, Sancte Spíri-
tus,

Sicut fuit, sit júgiter
Sæclum per omne glória.

Amen.

Betiereko Aitaren
altzotiko Hitz Gurena;
lur-eusle, gizon egina,
aldi-harian barrena.

Argitu gure gogoak,
kizkal zure maitasunez,
hilkor dena utziz bete
daitezen zeru-irritsez.

Auzitegi-epaileak
gaiztoak sutara bota,
onak zeruko sarira
deitzean errukituta,

zurrunbilo beltz haretan
su-garrek jan ez gaitzaten,
Jainko-arpegia ikusiz
zeru-pozetan gaitezen.

Aitari, Semeari ta
Espiritu Santu horri
aintza lehen legez orain
eta gizaldiz gizaldi.

Jon Gotzon Etxebarria-Gernika